

Андрій Кіпенський

доктор технічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-4589-092X
E-mail: kavkpi@ukr.net

Олександр Романовський

доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-0602-9395
E-mail: romanovskiyy_a_khpi@ukr.net

Олександр Пономарьов

кандидат технічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”; Харків, Україна
ORCID: 0000-0003-4698-2620
E-mail: palex37@ukr.net

АКМЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ

Анотація: показано, що зростання питомої ваги розумової праці та її творчого характеру посилює потреби суспільства в розвитку інтелігентності фахівців. Водночас змінюються вимоги до змісту феномену інтелігентності, зокрема як системного поєднання професіоналізму та загальної і професійної культури інтелігента та його професійно і соціально значущих особистісних рис і якостей. У статті розкрито систему прямих і зворотних взаємозв'язків інтелігентності з акме людини як найвищим рівнем її життєвих досягнень, зокрема це стосується як професійної компетентності, так і особистісної самореалізації. Обґрунтовано необхідність розробки і цілеспрямованого використання інноваційних педагогічних технологій, орієнтованих на формування у студентів прагнення ставати справжніми інтелігентами і оволодівати найвищим рівнем професіоналізму.

Ключові слова: інтелігентність; акмеологія; професійна компетентність; особистісний розвиток; творчий потенціал; освітній процес; культура.

Andriy Kipenskiy

doctor of technical sciences, professor, director of the educational and scientific Institute of Social and Humanitarian Technologies of the National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”; Kharkiv, Ukraine
E-mail: kavkpi@ukr.net

Olexandr Romanovs'kiy

doctor of science in pedagogy, full professor, corresponding member of NAPS Ukraine, head of the department of pedagogy and psychology of social systems management by the academician I. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: romanovski_a_khpi@ukr.net

Olexandr Ponomaryov

professor, candidate of technical sciences, professor of the pedagogy and psychology of social systems management department by the academician I. Zyazyun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: palex37@ukr.net

ACMEOLOGICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF INTELLIGENCE

Abstract: it is shown that the increase in the specific weight of mental work and its creative nature increases the needs of society for the development of the intelligence of specialists. At the same time, the requirements for the content of the phenomenon of intelligence are changing. This refers to a systematic combination of professionalism and the general and professional culture of an intellectual and his professionally and socially significant personal traits and qualities. The article reveals the system of direct and inverse relationships of intelligence with the acme of a person as the highest level of his life achievements. This applies to both professional competence and personal self-realization. The need for the development and purposeful use of innovative pedagogical technologies, focused on the formation of students' desire to become real intellectuals and master the highest level of professionalism, is substantiated.

Key words: intelligence; acmeology; professional competence; personal development; creative potential; educational process; culture.

Andriy Kipenskiy, Olexandr Romanovs'kiy, Olexandr Ponomaryov

An extended abstract of the paper on subject of:
"Acmeological Aspects of the development of Intelligence"

Problem setting. *The problem lies in the need for an appropriate choice of goals and content of education from the standpoint of an acmeological approach. The problem arises in the definition and implementation of ways and means of intellectual development as a desire for intellectuals to achieve their acme in both professional and personal relationships.*

Recent research and publication analysis. *An example is the works performed by J. Binger, K. Doule, O. Dubaseniuk, S. Kuprienko, N. Machynska [11], S. Palchevskiy, J. Sally, S. Sysoeva,*

R. Haviharst and others. For example, V. Antonov, using the methodology of cybernetic acmeology, investigates the technology of human development and improvement [2]. S. Vitvytska examines the meaning of the acmeological approach to the training of masters of education and the identification of their giftedness [4]. V. Zazikin substantiates the acmeological invariants of professionalism. V. Gladkova and S. Pozharsky consider the possibilities of the acmeological approach in the textbook on the basics of acmeology [5]. The acmeological model of the

21st century teacher is carried out by H. Danilova [7]. A manual on the practical foundations of acmeological personality development was prepared by I. Nikolaescu [10]. The problems of pedagogical education in the acmeological dimension and ensuring the quality of education are considered by the authors of the monograph [11]. Grechanyk O. and V. Hryhorash emphasize that "the problem of acmeological competence is in the initial stage of its development. Its structure, systemic relationships, conditions and factors of formation and development are not clearly substantiated" [6, p. 15]. Havalenko O., V. Pasnichenko and T. Kryvko believe that any psychological, pedagogical or other influence can become acmeological if it is carried out in the interests of the individual as the object of influence and has a humanistic orientation [1, p.77]. The considered and other publications testify to the significant interest of researchers in the acme phenomenon and the possibilities of acmeologically oriented educational technologies.

Paper objective. The material of the article is based on the results of the analysis of the relationship between the phenomena of acme and intelligence and the practical pedagogical activity of the authors, aimed at the personal development of students as high-level professionals and real intellectuals. Therefore, the purpose of the article is to highlight the results of these studies and their use in educational practice. It is also intended to consider the structure of acmeological factors in the process of formation and development of the intelligence of future specialists.

Paper main body. According to its meaning, the acmeological approach means an innovative understanding of education and its goals. Since acme is a characteristic of the highest level of professional and personal development, educational institutions do not and cannot be tasked with achieving acme by students. They acquire real professionalism only in the process of professional activity and gaining practical experience. A feature of today is the growth of the share of

mental work and its creative direction. Its dynamic nature requires intelligence, constant self-study and self-education, self-development and self-improvement from specialists. These circumstances are prerequisites for the orientation of education to the formation and instilling in students of the desire to achieve acme. The highest point of professional and personal development is the acmeological reference point of education and the person himself. Therefore, the structure of acmeological factors of the process of developing the intelligence of future specialists should be based on such considerations.

First, the main component of a specialist's intelligence is a high level of professionalism and mastery of the methodology of professional activity. Acme provides a clear vision of the shortcomings of existing technologies and the leading trends in their evolution. Valuable perception by a specialist of his profession and professional activity is also important.

Secondly, a component of an intellectual from the standpoint of acme is a high level of social competence. It involves a respectful attitude towards other people, the motivation of tolerance and benevolence. It is important to master the skills of emotional and volitional regulation of activity and behavior. The acme of a specialist presupposes a person's understanding of his place, functions and purpose in the system of social relations.

Thirdly, a component of an intellectual is a high level of general and professional culture, which acts as a powerful factor in personal development, its striving for perfection. Intelligence includes the social function of spreading culture and moral and ethical norms in the environment of his influence, which should bring him pleasure and bring him closer to acme.

Fourthly, a humanistic system of life values appears as a component of intelligence from the standpoint of acmeology. Examples are goodness, justice, honesty, morality, benevolence. As V. Kremen writes, "where eternal values are ignored, a value void, a spiritual emptiness is formed, spir-

itual degradation takes place, which is dangerous due to the possibility of turning into an anthropological catastrophe” [8, p. 9]. Therefore, one of the important conditions for achieving acme is the character of a person's value orientation.

Fifth, a system of worldview positions and logical-methodological principles is a component of intelligence. Worldview positions and orientations help to get correct answers to difficult questions. Logical and methodological principles are a reliable reference point in the search for adequate ways and methods, ways and means that ensure the successful achievement of predetermined goals and obtaining the desired results.

Sixth, for the development of intelligence and the achievement of acme, the ability to set clear goals, to define life orientations and aspirations and the real possibilities of their realization is necessary. On the basis of this understanding and analysis of one's capabilities and limitations, a person must choose the nature and directions of his personal development.

Achieving acme means not only the development of necessary traits and qualities, but also the overcoming of undesirable ones caused by the weakness of human nature, laziness, etc. As P. Bock emphasizes, “having freed yourself from destructive, self-sabotaging thinking patterns, you will feel an unexpected influx of peace, sincerity and creativity. In the place of former doubts and stagnation, creativity, ingenuity, activity and a rich life will appear again. You will get a new sense of self-efficacy” [3, p. 11].

Valuable perception of one's abilities, opportunities and creative potential in itself acts as a powerful motivational factor. Their

implementation strengthens students' self-confidence and the desire to reach acme as the highest level of their development. The use of the results of the theoretical analysis of the phenomena of acme and intelligence has been verified by us in the practice of professional training of masters in higher school pedagogy, in project management, and in chemical technologies. With the help of active learning methods and targeted pedagogical influence, they were instilled with the desire to achieve the highest level of professional and personal development and develop the qualities of an intellectual. In total, 46 students were affected by this influence. All of them were interested in the classes in which the specified influences took place. According to the results of their application at the end of the semester, 42 students (91 % of the participants) confirmed the strengthening of aspirations for both self-improvement and the development of intelligence.

Conclusion of the research. First, the dynamic nature of today requires a significant increase in professionalism, culture and intelligence of specialists for almost all spheres of social life. Secondly, acmeological technologies are one of the most effective ways and methods of ensuring such quality of specialists. Their meaning lies in a person's achievement of the highest level of professional and personal development. Thirdly, the education system cannot and does not ensure that the student achieves his or her acme, but actively promotes the development of the corresponding aspiration. Fourthly, for this promotion, education should use a system of direct and reverse relations between the phenomena of acme and intelligence.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Істотні зміни цілей, сенсу й характеру суспільного виробництва і самого людського буття породжують посилення потреби у інтелегентах. Зростання питомої ваги інтелектуальних видів праці та її кре-

ативної спрямованості висувають нові вимоги до змісту самого феномену інтелегентності. Вони пов'язані також із зростанням рівня загальнокультурного та освітньо-кваліфікаційного розвитку широких верств населення. Адекватною відповіддю освіти на вказану потребу виступає цільове формування і розвиток висо-

кої професійної компетентності, загальної і професійної культури й духовності майбутніх фахівців безпосередньо в освітньому процесі. Для успішної реалізації цього надзвичайно важливого завдання уявляється доцільним використання акмеологічно спрямованих інноваційних педагогічних технологій.

Однак на шляху до успішного використання таких технологій постає проблема неоднозначного трактування сенсу самого поняття акмеологічного їх спрямування. Термін “акме” походить від грецького слова *ακμή*, що означає найвищу точку або вершину. У психології та педагогіці ним прийнято позначати специфічний стан людини, у якому її соматичні, фізіологічні, психологічні, інтелектуальні та соціальні характеристики свідчать про її особистісну зрілість і досягнення найвищих показників її життєвої активності і творчої діяльності. Варто пояснити читачу, що “Акме розглядається як багатомірна характеристика стану дорослої людини і пов'язана з її професійними, особистісними та соціальними досягненнями” (В. Антонов). Таке пояснення сприятиме розумінню читачем змісту наступного абзацу, тобто зв'язок акме з освітою та профпідготовкою.

Проблема ж полягає в необхідності доцільного вибору цілей і змісту освіти з позицій акмеологічного підходу. Логіка освітнього процесу свідчить, що існує принаймні три варіанти таких цілей: активне сприяння досягненню людиною свого акме, безпосередньо саме це досягнення та визначення особливостей освітнього процесу в середовищі людей, які вже досягли свого акме, але прагнуть подальшого розвитку. Адже від вибору відповідного варіанту цілей залежатимуть зміст і характер педагогічної діяльності. На неї істотною мірою впливатиме й обрана структура цілей та їхнє співвідношення. Мається на увазі професійна підготовка фахівця, його особистісний розвиток, а також розвиток його культури та інтелігентності.

Сьогодні часто сенс поняття інтелігентності ототожнюють із наявністю у людини вищої освіти чи з розумовим змістом і творчим характером її праці. Цілком очевидною є хибність такого підходу. Дійсно, далеко не кожному випускнику вищої школи притаманні моральність і порядність, духовність і культура. Справжня ж інтелігентність немислима без цих якостей, і тому вона повинна ототожнюватися саме з акмеологією. Сьогодні проблема постає у визначенні й реалізації шляхів і засобів розвитку інтелігентності як прагнення до досягнення інтелігентами свого акме як у професійному, так і в особистісному напрямках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Сутність і сенс інтелігентності та її істотна роль у процесах суспільного розвитку зумовлюють пильну увагу дослідників до самого цього феномену та до його формування й розвитку, в тому числі до застосування акмеологічного підходу. Як приклад, можна навести роботи, які виконали Дж. Бінгер, К. Доуле, О. Дубасенюк, С. Купрієнко, Н. Мачин-ська [12], С. Пальчевський, Дж. Саллі, С. Сисоева, Р. Хавігарст та інші. Зокрема В. Антонов за допомогою використання методології кібернетичної акмеології досліджує технологію розвитку та вдосконалення людини [2].

Вітвицька С. розглядає сенс та можливості акмеологічного підходу до педагогічної підготовки магістрів освіти, зокрема до виявлення їхньої інтелектуальної і творчої обдарованості. Вона аналізує спільне та відмінне у сенсі цих якостей [4]. Зазикін В. обґрунтував акмеологічні інваріанти професіоналізму як основні якості й уміння професіонала, які забезпечують високу стабільність та ефективність його діяльності, незалежні від цілей, змісту та специфіки цієї діяльності. Гладкова В. та С. Пожарський досить детально розглядають освітні можливості акмеологічного підходу у своєму підручнику з основ акмеології [5].

Аналіз важливих проблем акмеології управління та акмеологічної моделі педагога ХХІ століття здійснює Г. Данилова [7]. В Донбаському державному педагогічному університеті започатковано вивчення здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти навчальної дисципліни “Акмеологічні технології” за освітньою програмою “Педагогіка вищої школи” та підготовлено відповідне методичне забезпечення [10]. Навчально-методичний посібник із практичних основ акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору підготував також І. Ніколаєску [11]. Проблеми професійної педагогічної освіти в акмеологічному вимірі, в тому числі аналіз визначальних освітніх трендів, тенденцій і стандартів, забезпечення якості освіти тощо розглядають автори монографії [12].

Гречаник О. та В. Григораш акцентують увагу на тому, що сьогодні “проблема акмеологічної компетентності знаходиться в початковій стадії свого розроблення. Чітко не обґрунтовано її структуру, системні взаємозв'язки, умови та фактори формування й розвитку. У той же час проводяться прикладні дослідження, які можуть стати об'єктом теоретичних узагальнень” [6, с. 15]. Як підкреслюють О. Гаваленко, В. Пасніченко та Т. Кривко, будь-який психологічний, педагогічний чи інший вплив може стати акмеологічним, якщо він здійснюється в інтересах особистості як об'єкта впливу і має гуманістичну спрямованість [1, с. 77]. В роботі [8] ми показали, що важливим результатом педагогічного впливу виступає також розвиток лідерських якостей інтелігента.

Розглянуті вище та інші публікації переконливо свідчать про істотний інтерес дослідників, передусім психологів, педагогів, культурологів та фахівців із теорії і практики управління соціальними системами, до феномена акме й можливостей акмеологічно орієнтованих освітніх технологій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим при-

свячується дана стаття. Дослідники акмеології чомусь не приділяють належної уваги взаємозв'язку між акме та інтелігентністю. В той же час уважний аналіз цього зв'язку відкриває цілу низку цікавих і важливих аспектів порушеної проблеми. Прикладами подібних аспектів можуть слугувати як можливості орієнтації змісту й характеру освіти на досягнення студентом у подальшому свого акме, так і вплив акмеологічно орієнтованого особистісного розвитку студентів на формування їхньої інтелігентності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Матеріал статті ґрунтується на результатах як теоретичного аналізу взаємозв'язків феноменів акме та інтелігентності, так і практичної педагогічної діяльності авторів, спрямованої на особистісний розвиток студентів як професіоналів високого рівня і дійсних інтелігентів. Тому мета статті полягає у висвітленні результатів цих досліджень та їхнього використання в освітній практиці. Передбачається також розглянути структуру акмеологічних чинників процесу формування і розвитку інтелігентності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За своїм глибинним сенсом і сутністю акмеологічний підхід визначає інноваційне мислення і розуміння освіти та її цілей і завдань, визначає забезпечення нової якості освіти. Оскільки феномен акме постає характеристикою найвищого рівня професійного і особистісного розвитку людини, відразу слід зазначити, що перед закладами освіти не стоїть і не може ставитися завдання з досягнення акме студентами. Адже свого справжнього професіоналізму вони набувають тільки під час фахової діяльності й отримання необхідного практичного досвіду.

Однак освітній процес у вищій школі не зводиться тільки до професійної підготовки студентів. Надзвичайно важливими його завданнями виступають фо-

рмування і розвиток їхньої загальної і професійної культури й системи їхніх життєвих цінностей. Відповідно до суспільних вимог вища школа повинна також забезпечувати особистісний розвиток і соціалізацію студентів, розвивати їхню комунікативну компетенцію, прищеплювати їм такі важливі якості, як толерантність та відповідальність. Вкрай необхідним виступає і сприяння у розвитку й наступній успішній реалізації креативних здібностей студентів та їхнього творчого потенціалу. Зокрема у освітньому стандарті за спеціальністю 053 Психологія про згадані аспекти зазначено у результатах навчання (ПР13, ПР15, ПР16 тощо)

Одна з характерних особливостей сучасного суспільного життя полягає в постійному зростанні частки розумових видів людської діяльності та її ускладнення і творчої спрямованості. У зв'язку з цим відбуваються відповідні зміни в загальній структурі кадрового забезпечення суспільного виробництва у самому широкому його розумінні. До того ж, його динамічний характер вимагає від фахівців постійного самонавчання і самовиховання, саморозвитку і самовдосконалення. Без цього вони не можуть підтримувати належний рівень своєї конкурентоспроможності на сучасному складному ринку праці й робочої сили. Ось чому сьогодні набуває особливого значення відоме завдання освіти, яке полягає у тому, щоб навчити студента вчитися, прищепити йому розуміння необхідності й глибокої потреби у самоосвіті.

Розглянуті обставини у своїй єдності й цілісній сукупності можуть розглядатися як передумови орієнтації освіти на формування й прищеплення студентам активного прагнення до досягнення акме. Дійсно, найвища точка професійного й особистісного розвитку людини є акмеологічним орієнтиром освіти і самої людини. Вона має бути розташована на перетині векторів професійної компетентності, збагаченої практичним досвідом, та духовно-культурного розвитку

як визначального атрибуту інтелігентності. Ось чому побудова загальної структури акмеологічних чинників процесу формування і розвитку інтелігентності майбутніх фахівців повинна орієнтуватися на такі положення.

По-перше, надважливим компонентом інтелігентності фахівця виступає високий рівень його професіоналізму. Це означає не тільки наявність відповідних знань та умінь, необхідних для бездоганного виконання своїх виробничих завдань і функцій, а й володіння методологією своєї професійної діяльності. Вкрай важливим є й уміння впевнено діяти в умовах інформаційної невизначеності та зміни умов функціонування об'єкта його діяльності. Акме фахівця стосовно професіоналізму передбачає також чітке бачення ним як недоліків існуючих технологій, так і напрямків й провідних тенденцій їхньої еволюції. Це сприяє швидкому опануванню й творчому застосуванню ним цих інновацій у своїй професійній діяльності. Не менш важливим уявляється й ціннісне сприйняття фахівцем своєї професії та професійної діяльності. Таке розуміння професіоналізму мають відображати цілі й характер освіти.

По-друге, ще одним компонентом інтелігентності з акмеологічних позицій необхідно вважати високий рівень його соціальної компетентності. Це означає глибоке знання й розуміння сенсу суспільної природи людини, тих переваг, які дає людині приналежність до певного соціуму, та тих обмежень, які він накладає на її діяльність і поведінку. Соціальна компетентність також передбачає поважне й доброзичливе ставлення до інших людей, передусім до учасників спільної діяльності та до своєї референтної аудиторії, й мотивацію толерантності й доброзичливості. Не менш важливим постає також володіння сталими навичками емоційно-вольової регуляції своїх вчинків, діяльності й поведінки. Акме фахівця стосовно його соціальної компетентності передбачає чітке розуміння людиною свого місця,

функцій і призначення в загальній системі суспільних відносин і своїх завдань із їх демократизації.

По-третє, дуже потрібним компонентом інтелігента з акмеологічних позицій слід вважати належний рівень розвитку його загальної та професійної культури. Вона, до речі, сама виступає потужним чинником особистісного розвитку і самовдосконалення людини, її активного прагнення до професійної досконалості. Культура інтелігента охоплює діловий етикет, комунікативну та мовленнєву компетенцію, знання і розуміння літератури і мистецтва, розвинені естетичні смаки та ідеали. В багатогранній структурі культури інтелігента чільне місце посідає його важлива соціальна функція з поширення культури та морально-етичних норм в середовищі його впливу та спілкування, що має приносити йому задоволення й наближати його до акме.

По-четверте, істотним компонентом інтелігентності з позицій акмеології виступає гуманістична система життєвих цінностей, які сповідує людина, що прагне бути інтелігентом і успішно досягти свого акме. Йдеться передовсім про так звані вічні, загальнолюдські цінності. Вони впливають з інваріантних принципів відносно національної, культурної, релігійної тощо приналежності. Їхніми прикладами слугують добро, справедливість, чесність, моральність, доброзичливість. Як підкреслює з цього приводу В. Кремень, “там, де ігноруються вічні цінності, утворюється ціннісна порожнеча, духовна пустота, відбувається духовна деградація, що небезпечна можливістю переростання в антропологічну катастрофу” [9, с. 9]. Отже, одна з важливих умов досягнення акме полягає в характері ціннісної спрямованості людини. При цьому доцільно зазначити, що належна ціннісна орієнтація на акме сама є цінністю, оскільки вона регулює діяльність і поведінку людини та її особистісний розвиток.

По-п’яте, ще одним важливим компонентом інтелігентності з позицій

акмеологічного підходу виступає притаманна людині система світоглядних позицій та логіко-методологічних принципів її професійної й іншої діяльності. Чіткі світоглядні позиції та орієнтири допомагають людині отримувати правильні відповіді на складні питання світобудови та свого місця в ній, сенсу свого існування й діяльності. Логіко-методологічні принципи виступають надійним орієнтиром у пошуку, пізнанні й використанні адекватних шляхів і методів, способів і засобів, які забезпечують успішне досягнення заздалегідь визначених цілей та отримання бажаних результатів. Таким чином, світогляд людини та використовувана нею методологія активно сприяють її розвитку як інтелігента й вибору оптимальної траєкторії руху до акме.

По-шосте, для становлення інтелігентності й успішного досягнення акме людині необхідні здатність чіткого цілепокладання, визначення життєвих орієнтирів і прагнень та реальних можливостей їхнього здійснення. На основі цього розуміння й аналізу своїх можливостей і обмежень людина має обрати характер і напрямки свого особистісного розвитку. Вона повинна містити як професійно та соціально значущі риси і якості, так і стратегію свого цілеспрямованого самовдосконалення. Ця спрямованість має бути орієнтована на розвиток інтелігентності й на досягнення акме.

Формування й розвиток розглянутих компонентів інтелігентності як одне з важливих завдань вищої школи не тільки виступає реальною стратегією цільової підготовки сучасної національної інтелігенції, але й прокладає чіткий шлях успішного забезпечення справді акмеологічного її характеру. Дійсно, інтелігентна людина, якій притаманна й висока професійна компетентність, вже істотною мірою створює собі надійні передумови досягнення найвищого рівня свого фахового та особистісного розвитку. Водночас розвивається і збагачується її творчий потенціал, сприяючи виходу на цей рівень шля-

хом максимальної реалізації своїх креативних здібностей.

Уявляється цілком очевидним, що ефективне виконання цього завдання вимагає координації й гармонійного поєднання зусиль і самого студента як здобувача освіти й потенційного інтелігента, і кожного педагога, вплив якого активно сприяє трансформації цієї потенції у

реальний розвиток особистості студента й реальні досягнення ним визначених цілей. Ось чому ми вважаємо абсолютно неприпустимими проявами технократизму нехтування частиною викладачів завданнями з виховання та особистісного розвитку студента.

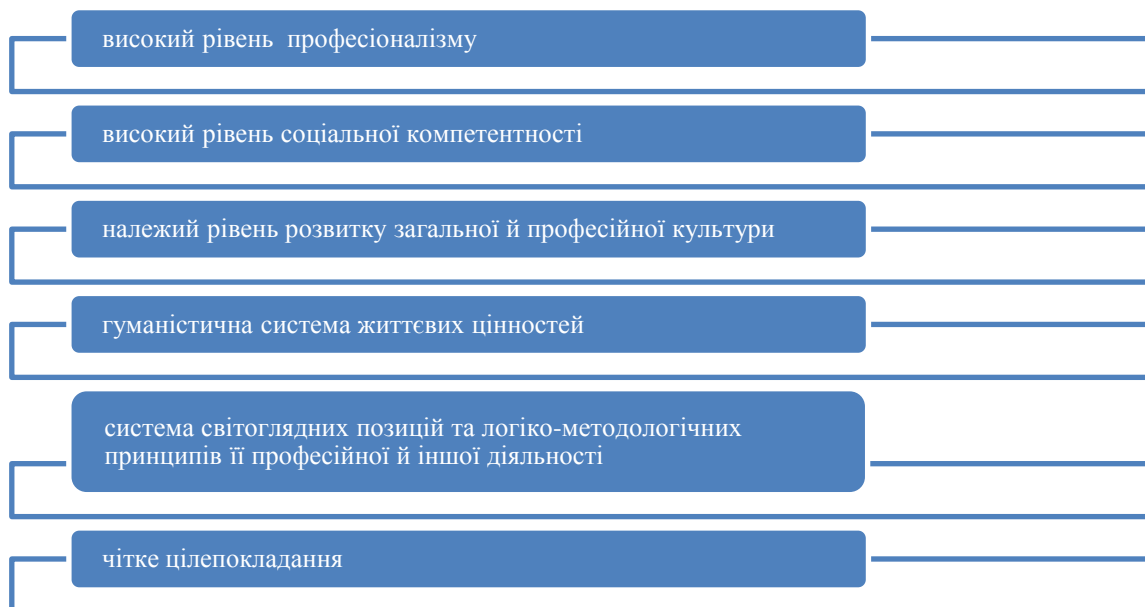

Рис. 1. Компоненти інтелігентності фахівця

Досягнення акме означає не тільки розвиток необхідних рис і якостей, а й рішуче подолання небажаних, зумовлених слабкістю людської природи, лінню тощо. Як підкреслює П. Бок, “звільнившись від деструктивних, самосаботувальних шаблонів мислення, ви відчуєте несподіваний приплив спокою, ширості й креативності. На місці колишніх сумнівів і стагнації знову з’являться креативність, винахідливість, активність і насичене життя. Ви отримаєте нове відчуття само ефективності” [3, с. 11]. Вона стверджує, що “це – ваша доросла здатність самостійно керувати своїм життям, складати плани, приймати рішення і втілювати важливі речі в реальність. Так ваша ефективність, а слідом і якість життя набудуть нового розмаху” [3, с. 11].

Розвиток інтелігентності в суспільстві й тим більше досягнення кожною лю-

диною максимуму при реалізації своїх можливостей і творчих потенцій за своїм глибинним сенсом постає реальним внеском у розвиток і країни, і самої людини. Саме з цього має виходити формування стратегії особистісного розвитку і виховання духовності і культури студентства. Така стратегія не вимагає якоїсь додаткової мотивації педагогами прагнення студентів досягти найвищого рівня професіоналізму, розвитку своїх професійно та соціально значущих особистісних рис і якостей, загальної і професійної культури.

Ціннісне сприйняття ними своїх здібностей, можливостей і творчого потенціалу вже само собою виступає потужним мотиваційним чинником. Їхня ж реалізація посилює у студентів впевненість у собі і прагнення досягати акме як найвищого рівня свого розвитку. Оскільки ж одна з визначальних умов цих можливос-

тей полягає у високому духовно-культурному розвитку студента, акмеологічний чинник водночас постає і передумовою становлення і розвитку його особистості як справжнього інтелігента. Розвиток же інтелігентності активно сприяє процесу самовдосконалення студента і орієнтації його життєвої стратегії на досягнення свого акме. Так система прямих і зворотних зв'язків активізує акмеологічні аспекти освіти, спрямовуючи їх на формування й розвиток інтелігентності студента.

Цілеспрямоване використання отриманих результатів теоретичного аналізу феноменів акме й інтелігентності та їхніх взаємозв'язків було перевірено нами в освітній практиці професійної підготовки магістрів із педагогіки вищої школи, з управління проектами та з хімічних технологій. За допомогою активних методів навчання й цілеспрямованого педагогічного впливу їм прищеплювалось прагнення досягти найвищого рівня професійного і особистісного розвитку й розвинути якості інтелігента. Загалом цим впливом було охоплено 46 студентів. Слід обґрунтувати чому ця кількість є достатньою та пояснити можливість використання отриманих результатів для характеристики широкого загалу. Всі вони з інтересом ставились до занять, на яких відбувалися вказані впливи. За результатами їх застосування після закінчення семестру 42 студенти (91 % учасників) підтвердили посилення прагнень і до самовдосконалення, і до розвитку інтелігентності. На жаль, 4 студенти вважають що заняття були цікавими, але не вплинули істотно на їхній розвиток.

Таким чином, вважаємо за можливе стверджувати, що феномени акме та інтелігентності є досить близькими за своїм сенсом і проявами, за своєю роллю в житті індивіда і соціуму. Ця обставина має враховуватися під час вибору цілей і характеру організації освітнього процесу професійної підготовки фахівців. Особливо це необхідно при виконанні завдань освіти з виховання й особистісного розвитку студентів. Їхня інтелігентність,

професіоналізм та висока загальна і професійна культура постають вагомим чинником дійсно інноваційного розвитку країни, її науково-технічного, технологічного та соціального прогресу.

Тут потрібно додати, що забезпечення суспільства інтелігентними, професійними та висококультурними фахівцями зусиллями лише вищої школи неможливе.

Закінчення закладу вищої освіти та вихід на ринок праці – найважливіша подія у житті випускника. Вийшовши за межі рідної *alma mater*, він стикається з необхідністю прийняття самостійних рішень, які визначатимуть його подальшу кар'єру, а подекуди і його подальше життя. Такий вибір зазвичай визначається набором знань, компетенцій та світоглядом, які були сформовані за роки навчання. За сукупністю цих характеристик можна зробити висновки про якості здобутої освіти і, певною мірою, про рівень навчального закладу (мікрорівень). Однак не менш важливу роль у долі молодого фахівця мають відігравати держава та суспільство (макрорівень). Адже проблеми працевлаштування випускників пов'язані не лише з якістю освіти, а й з вимогами роботодавців: наявність досвіду роботи. Відсутність професійного досвіду загрожує залученням випускника в якесь порочне коло: без досвіду немає роботи, без роботи неможливе набуття практичного досвіду.

Однією з найбільш зловбодених проблем безробітного є соціальна деградація. Якщо стан безробіття після закінчення навчального закладу затягується, і немає надії на його швидке припинення, то може настати втрата соціальних якостей, яка, зокрема, визначає навіть невдачу в пошуках роботи.

Молодий спеціаліст без роботи за спеціальністю втрачає знання та навички, але що ще важливіше, він втрачає впевненість у собі. Неможливість задовольняти свої основні (життєві) психічні потреби протягом тривалого часу в результаті приводить до психологічної депривації – стійкого і глибокого втручання в струк-

туру особистості, що сприяє схильності до правопорушень, а іноді, навіть до психозу. Психологічний стан при безробітті рідко проявляється у конструктивних реакціях, більш часто виникають психосоматичні наслідки, тобто захворювання органів та систем організму. Захворювання шлунково-кишкового тракту, наприклад, провокується не тільки постійною нервовою напругою, а й погіршенням якості харчування. Виникають непоодинокі депресії, які змінюються спалахами неконтрольованої агресії, або початком вживання наркотичних речовин та алкогольних напоїв у надмірних дозах. За досить короткий термін, безробітна людина може перетворитися на декласовану особу, втратити соціальні зв'язки [13].

Таким чином, марними можуть виявлятися сили та кошти, витрачені у вищій школі на підготовку молодого фахівця, якщо він своєчасно не одержить підтримки від суспільства та держави.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Дане дослідження дозво-

ляє дійти таких висновків. По-перше, складний динамічний характер сьогодення вимагає істотного зростання професіоналізму, культури й інтелігентності фахівців практично для всіх сфер суспільного буття. По-друге, одним із найбільш ефективних шляхів і способів забезпечення такої якості фахівців постають акмеологічні технології, сенс яких полягає в досягненні людиною найвищого рівня свого професійного й особистісного розвитку. По-третє, система освіти не може забезпечити і не забезпечує досягнення студентом свого акме, але активно сприяє розвитку у нього відповідного прагнення. По-четверте, для цього сприяння освіта повинна ефективно використовувати систему прямих і зворотних зв'язків між феноменами акме та інтелігентності.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку уявляються розробка і використання інноваційних педагогічних технологій, реалізація яких забезпечувала б ефективний розвиток інтелігентності студентів на основі можливостей акмеології.

Список літератури:

1. Акмеологія з основами психології кар'єри / Укл. О. Гаваленко, В. Пасніченко, Т. Кривко // Навч. посіб. – Чернівці: Рута. – 2004. – С. 84

2. Антонов В. Кібернетична акмеологія: технологія розвитку та удосконалення Людини / В. Антонов // Монографія. – Київ: ВПЦ “Київський університет”. – 2011. – С. 290

3. Бок П. MINDFUCK. Як позбутися бар'єрів у своїй голові / П. Бок // Перекл. з нім. – Львів: Видавництво Старого Лева. – 2021. – С. 232

4. Вітвицька С. Акмеологічний підхід до педагогічної підготовки магістрів освіти / С. Вітвицька // Інтелектуальна та творча обдарованість: спільне та відмінне. – Київ: ТОВ “Інформаційні системи”. – 2012. – С.114 – 119

5. Гладкова В., Пожарський С. Ос-

нови акмеології / В. Гладкова, С. Пожарський // Підручник. – Львів: Новий Світ-2000. – 2020. – С. 320

6. Гречаник О., Григораш В. Формування акмеологічної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти / О. Гречаник, В. Григораш // Монографія. – Харків: Вид. група “Основа”. – 2019. – С. 144. – (Бібліотека журналу “Управління школою”; Вип. 9 (200)).

7. Данилова Г. Акмеологічна модель педагога в XXI столітті / Г. Данилова // Рідна школа. – 2003. – № 6. – С. 6 – 9

8. Кіпенський А., Пономарьов О. Розвиток інтелігентності майбутніх фахівців як завдання педагогіки XXI століття / А. Кіпенський, О. Пономарьов // Педагогіка XXI століття: сучасний стан та тенденції розвитку: колективна монографія: у 2 ч. Ч.1. – Львів-Торунь: Ліга-Прес. – 2021. – С. 195 – 224

9. Кремень В. Духовність і цінності

буття людини / В. Кремень // Горизонт духовності виховання: кол. монографія. – Вільнюс: Zuvedra. – 2019. – С. 9 – 11

10. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни “Акмеологічні технології” для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньою програмою “Педагогіка вищої школи” спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання / Уклад.: С. Саяпіна, О. Коркішко, А. Коркішко // Слов’янськ: ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”. – 2020. – С. 117

11. Ніколаєску І. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору / І. Ніколаєску // Навчально-методичний посібник. – Черкаси: ОПОПП. – 2012. – С. 54

12. Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості. Монографія. За ред. Н. Мачинської. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка. – 2020. – С. 178

13. Ростовський В. Соціально-психологічний аналіз безробіття / В. Ростовський // Економіка та управління. – 1996. – № 5. – С. 55 – 63

14. Yessenamanova, K., Arinova, B., Zhambylkyzy, M., Rakhimbayeva, R., Zhunussova, D. (2022), “Development of Acmeological Competence in Rising Social Teachers”, *Front. Educ.* 7:901050. doi: 10.3389/educ.2022.901050

15. Middle-East Journal of Scientific Research 14 (11): 1445-1451, 2013 ISSN 1990-9233 © IDOSI Publications, 2013 DOI: 10.5829/idosi.mejsr.2013.14.11.2351 Corresponding Author: Bekzhanova, 25 Jambul Street, Almaty, Kazakhstan, 050010. 1445 Acmeological Aspects In Teaching Scientific and Pedagogical Staff Bakhytzhama Zhorabekovna Bekzhanova, Aigul Igenovna Ahmetova, Turagaldy Abilakimovna Aldibayeva, Rabiga Tasbergenovna Igenbaeva Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan

References:

1. “Acmeology with the basics of career psychology” (2004), Compiled by O. Havalenko, V. Pasnichenko, T. Kryvko, Study guide, Chernivtsi: Ruta, p. 84

2. Antonov, V. (2011), “Cybernetic Acmeology: Technology of Human Development and Improvement”, Monograph, Kyiv: VPC “Kyiv University”, p. 290

3. Bok, P. (2021), “MINDFUCK. How to get rid of barriers in your head”, Translated from German, Lviv: Old Lion Publishing House, p. 232

4. Vitvytska, S. (2012), “Acmeological approach to pedagogical training of masters of education”, Intellectual and creative giftedness: common and different, Kyiv: Information Systems LLC, pp.114 – 119

5. Hladkova, V., Pozharskyi, S. (2020), “Fundamentals of Acmeology”, Textbook, Lviv: Novyi Svit-2000, pp. 320

6. Hrechanyk, O., Hryhorash, V. (2019), “Formation of teacher’s acmeological competence in the system of postgraduate education”, Monograph, Kharkiv: Publishing group “Osnova”, p. 144, (Library of the journal “School Management”; is. 9 (200))

7. Danylova, H. (2003), “Acmeological model of a teacher in the XXI century”, *Ridna shkola*, no. 6, pp. 6 – 9

8. Kipenskyi, A., Ponomarov, O. (2021), “Development of intelligence of future specialists as a task of pedagogy of the XXI century”, *Pedagogy of the XXI century: current state and development trends: a collective monograph: in 2 parts*, Lviv-Torun: Liga-Press, pp. 195 – 224

9. Kremen, V. (2019), “Spirituality and values of human existence”, *Horizon of spirituality of education: a collective monograph*. Vilnius: Zuvedra, pp. 9 – 11

10. “Methodical instructions for the study of the discipline “Acmeological Technologies” for applicants for the second (master's) level of higher education in the educational program “Pedagogy of Higher Education”, specialty 011 Educational, pedagogical sciences of full-time and part-time

education” (2020), Compiled by S. Saiapina, O. Korkishko, A. Korkishko, Sloviansk: SHEI “Donbas State Pedagogical University”, p. 117

11. Nikolaiesku, I. (2012), “Practical bases of acmeological development of personality in the conditions of educational and information space”, Study guide, Cherkasy: OIPPP, p. 54

12. “Professional pedagogical education in the acmeological dimension: reflection on educational trends and quality assurance standards” (2020), Edited by N. Machynskoi, Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, p. 178

13. Rostovskyi, V. (1996), “Social and psychological analysis of unemployment”, *Ekonomika i upravlennya*, no. 5, pp. 55 – 63

14. Yessenamanova, K., Arinova, B., Zhambylkyzy, M., Rakhimbayeva, R., Zhunussova, D. (2022), “Development of Acmeological Competence in Rising Social Teachers”, *Front. Educ.* 7:901050. doi: 10.3389/educ.2022.901050

15. *Middle-East Journal of Scientific Research* 14 (11): 1445-1451, 2013 ISSN 1990-9233 © IDOSI Publications, 2013 DOI: 10.5829/idosi.mejsr.2013.14.11.2351 Corresponding Author: Bekzhanova, 25 Jambul Street, Almaty, Kazakhstan, 050010. 1445 Acmeological Aspects In Teaching Scientific and Pedagogical Staff Bakhytzhama Zhorabekovna Bekzhanova, Aigul Igenovna Ahmetova, Turagaldy Abilakimovna Aldibayeva, Rabiga Tasbergenovna Igenbaeva Kazakh National Pedagogical University named after Abay, Almaty, Kazakhstan

Стаття надійшла до редколегії 04.06.2023